

*В.Г. Поляновський, здобувач
Одеський Національний університет ім. І.І. Мечникова,
кафедра кримінального права,
кримінального процесу та криминології,
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна*

ОРГАНІЗАЦІЯ, ТАКТИКА ТА СТРАТЕГІЯ НЕОТЕРОРИЗМУ: ХХ - ХХІ СТ.

Проаналізовано деякі з найбільш розповсюджених у сучасному тероризмі «родзинок» тактики та стратегії терористичної діяльності. Принципи організації терористичного «буття», ієрархічно-субординаційної побудови наводяться щодо конкретних терористичних груп. Окреслено загальні риси ідейного та практичного підґрунтя тероризму в інтерпретації представників різних континентів. Наведено приклади дій злочинних угруповань при скосині конкретних резонансних терактів. Приділено увагу психологічному феномену «стокгольмського синдрому».

КЛЮЧОВІ СЛОВА: *тероризм, фундаменталізм, герілья, терористичне угруповання, конспірація, Червоні бригади, стокгольмський синдром.*

На перших етапах історії тероризму постає терориста для значної частини суспільства асоціювалася з постаттю борця за волю, національну незалежність, соціальну справедливість. На початку ХХ ст. широко практикувалася державна підтримка рухів, які використовували тактику тероризму в країнах потенційного або реального супротивника. Потім держави, в яких при владі перебували ліберальні уряди, відмовились від такої практики. У період між війнами, особливо після Другої світової війни, підтримка, фінансування тероризму стає виключним надбанням агресивних режимів, заклопотаних цілями ідеологічної і політичної експансії.

В 1960 – 1970-х рр. формується система міжнародного тероризму. З цього часу і починається процес усвідомлення тероризму як безумовної небезпеки, що загрожує основам міжнародної стабільності. Відповідно змінюються настрої у суспільстві. І сьогодні, коли центри тероризму змістилися на неєвропейські простори, в інформаційній та культурній панорамі громад, що належать до євроатлантичної цивілізації, виправдання тероризму, героїзація постаті терориста стає ознакою крайнього маргіналізму [5, 109].

Однак, незважаючи на такий прогрес, людство ще не досягло загальноприйнятого розуміння тероризму як абсолютно злочинної та аморальної практики. Ключем до такого розуміння має стати повне і всебічне вивчення цього явища, його об'єктивна оцінка для наступної протидії та знищення. Щоб перемогти ворога, необхідно знати його сильні та слабкі сторони. Такими сторонами тероризму, що підлягають прискіпливому вивченню, є принципи структурної організації його численних осередків у різних куточках земної кулі, тактика конкретних бойових операцій та стратегія боротьби у цілому. Стислому аналізу цих питань, з наведенням деяких вибіркового практичних

прикладів, й присвячена ця стаття.

Почнімо з діяльності терористів Латинської Америки. Одним з «духовних батьків» стратегії і тактики терористичної боротьби в Латинській Америці вважається Хуан-Карлос Марігелла. Що недивно для тих часів, спочатку він був членом компартії Бразилії, після чого створив і керував терористичною групою в Сан-Паулу (ВАР). Він є автором настільного посібника світових терористів – «Стислого посібника з організації міської герільї» (від ісп. *guerrilla* – війна), а також праці аналогічного змісту «За звільнення Бразилії».

Стратегія боротьби, за Марігеллою, полягала у послідовному досягненні взаємобумовлених наступних проміжних результатів: політична криза в країні – дрібне насильство – збройний конфлікт – військовий стан у країні – невдоволення народу – революція. Марігелла виступав проти зайвої організації централізації боротьби (у тому числі проти створення партизанської армії) і за ідеологічну. Він стверджував, що при належній організації навіть «кілька борців звалить лавину». За тактичну основу герільї взяли методи «роботи» командос часів Другої світової війни.

За таким принципом діють Ірландська Республіканська Армія та палестинська Хамас. Це - класичний зразок розвідувальних організацій [3, 19]. Уругвайський Рух за національне визволення (MLN, Тупамарос, по імені індіанського ватажка ХVІІІ ст. Тупака Амару ІІ-го) також перейняв тактику дрібних груп Марігелли.

Їхні бойові групи складались з команд по 20 – 30 членів, що ділилися на ланки по 3 – 5 бойовиків. Знайомства допускались лише всередині ланки, чим обумовлювався високий рівень конспірації [2, 22]. Зв'язок з керівництвом здійснювався за ланцюгом: командир ланки – командир команди – куратор з Виконкому організації (керівного органу, який складався з 50 осіб).

Високий професіоналізм та відповідальність бійців Марігелли ґрунтувались на обмеженні особистих інтересів і зосередженні на політичних цілях діяльності групи. Марігелла був упевнений у тому, що єдиний шлях до успіху – в розгортанні збройної боротьби в містах: «адже саме вони цього часу є серцем системи» [6, 535]. Операції бійців Марігелли відзначались старанною попередньою підготовкою і матеріально підживлювались, в основному, за рахунок нападів на «символи режиму» - магазини, банки. Ефект несподіваності при нападах та захоплення заручників з метою отримання чималого викупу грали важливу роль в діяльності партизан. Сил для відкритої боротьби у них було замало, тому герільярос віддавали перевагу раптовим нападам на об'єкт, нанесенню йому шкоди та стрімкому відступу (принцип «бий - біжи») [3, 21].

Тактика народної війни, яку застосовує перуанська терористична організація Сендеро Луміносо («Світлий шлях»), досить близько збігається з вченням Марігелли. Вона переслідує мету – руйнування існуючої держави та створення «народної республіки нової демократії», яка б орієнтувалась на інтереси індіанців, головним чином, племені Аякуччо з найбільш відсталого і бідного району країни. Ця мета досягається шляхом блокади і зруйнування систем життєзабезпечення міст, встановлення в країні панування економіки натурального сільського господарства, створення робітничо-селянського уряду [3, 33]. Організація груп побудована від базових сил (сільських та се-

лицьких осередків) і комісарів (місцевих сил) до головних сил.

Ішимим ідеологом латиноамериканського тероризму є Франц-Омар Фанон, один з тих, хто надихав Фронт національного визволення Алжиру під час місцевої революції 1954 р. На відміну від Марігелли, Фанон вважав партизанську війну, разом з індивідуальними актами тероризму, важливими знаряддями революції. Партизанська війна є первісним етапом повстання, бо революціонери «третього світу» не можуть розгорнути повномасштабну військову кампанію на початку своєї боротьби. Партизанський рух зароджується в сільських районах та поступово охоплює великі міста. Тероризм обмежується лише специфічними актами на підтримку партизанської кампанії.

Подібно Мао Дзедуну, Ф.-О. Фанон вважав, що тероризм не повинен використовуватися проти місцевого населення, адже це не принесе підтримки в боротьбі із справжнім ворогом, а лише зменшить кількість прибічників [7, 114]. Послідовники цієї ідеї, бійці Тупамарос, задіяли отримання стратегічно безцінної підтримки населення, грали роль таких собі «робін гудів», шляхетних розбійників, розподіляючи між людьми зброю, їжу, розкриваючи в ЗМІ корумпованих чиновників після «роботи» над ними [3, 24]. Подібної ж тактики дотримувалась і аргентинська Революційна народна армія (EPN), а також німецький Рух 2-го червня [3, 31; 3, 86].

Соратник «вічного» Фіделя Кастро 50-х років, Ернесто Че Гевара, автор «Партизанської війни», висловлював ідею «сільського вогнища» революційної боротьби з обов'язковою підтримкою населення, в якій ключову роль має грає герілья (партизанська війна в сільській місцевості). Великі загопи герільярос в умовах сільської місцевості Латинської Америки не пристосовані для належного маневрування, що грало на руку регулярним урядовим військам, які легко знаходили і знешкоджували загопи «народних месників». Тому досить скоро практики герілья стали застосовувати тактику систематичних ударів по супротивнику малими, скоординованими між собою групами. При цьому ватажки руху, слідуючи «заповітам» Х.-К. Марігелли, основний акцент робили на боротьбу в умовах міст (як слабких місць людської цивілізації), коли через своїх представників у впливових ЗМІ населенню прищеплювалась політична грамотність та стійкість, вигідна «борцям», тобто досягалась стадія так званого «організованого хаосу» [3, 15].

З вищевикладеного випливає в очі певна простота чи навіть шаблонність організації та діяльності терористичних груп Латинської Америки. Але це зовсім не означає, що їхні бойові групи примітивно-зашкарублі і не здатні до ситуативного маневрування. Один з найважливіших тактичних ходів терористів озвучив Рабон Розенберг (Команданте), экс-керівник розгромленого колумбійською владою терористичного угруповання М-19 (Рух 19 квітня), який в 1980 р. утримував 17 заручників в домініканському посольстві в Боготі: «Усталена практика – це те, що колись спрацює проти вас в подібній ситуації» [3, 53]. У даному випадку мова йде про те, що стиль поведінки терориста при здійсненні операції не повинен йти «за рюклядом», адже спецслужби можуть це використати проти нього. Завжди треба мати запасний план (план) та шляхи екстреного відходу. І цей бойовий принцип став одним з основних у діяльності терористичних угруповань Латинської Америки.

До речі, сама М-19 в 70-х - 80-х рр. проводила обмежені партизанські

бойові операції проти урядових сил (нальоти і засадні дії із захоплення зброї і боєприпасів), а також відзначалась масовими захопленнями заручників. М-19 забезпечувала також силове прикриття транзиту наркотиків виробниками, у тому числі Медельїнським і Калійським картелями. Крім вищезгаданої операції 1980 р., до числа найбільш масштабних терактів М-19 відносять захоплення Палацу правосуддя в Боготі в листопаді 1985 р., коли більше 100 осіб було вбито.

Якщо ж говорити про організацію європейських терористичних угруповань, то, наприклад, французька ОАС (Секретна озброєна організація) характеризувалась поділом на три відділи – організаційно-масовий, розвідки і бойових операцій, вивчення громадської думки і пропаганди. Верховному комітету (у складі 8 осіб) підпорядковувались 80 провінційних керівників та 200 керівників груп по 5 – 6 осіб. Функціональні підрозділи були розосереджені по Європі (склади зброї знаходились у Бельгії, учбові заклади – в Італії і т.ін.). Метою діяльності ОАС було вбивство президента Шарля де Голля, який в 1962 р. «посмів» надати незалежність Алжиру. Підсумком діяльності ОАС стали 13 закінчених замахів на його життя і 15 – таких, яких запобігли на стадії підготовки. Ще два заходи на де Голля були скоєні представниками інших терористичних рухів [3, 145].

Японська Червона Армія також мала три крила: військове, ідеологічне та організаційне. В період розквіту в її складі нараховувалось 400 бойовиків та 1600 активістів, які відрізнялись крайнім фанатизмом. Керівництво організації вимагало від членів дотримання жорсткої субординації та регулярно проводило «чистки» на предмет виявлення та викорінення нежелюбних елементів [3, 116]. Спадкоємці Червоної Армії - Рада революційних робочих і Організація центрального ядра - своєї головною мішенню бачили транспортні магістралі [3, 118].

Принцип Марігелли був застосований у діяльності Італійського соціального руху (MSI): радикальне крило організації було відокремлено від ядра та законспіровано, внаслідок чого можливий провал бойовиків в будь-якому випадку не торкнувся би керівництва групи і не відобразився би суттєво на її безздатності [3, 139].

Італійські Червоні бригади також відзначались дуже високим рівнем законспірованості керівництва. Воно перебувало за межами Італії (в Парижі – під вивіскою книжкового магазину, в Цюриху – в якості «дослідницької організації»). Організація бойовиків складалась із служби розвідки, служби інформації та безпосередньо терористичної мережі, характеризувалась регіональними формуваннями (колоннами) (Рим, Мілан, Венеція, Турин, Генуя). Первісною ланкою служили бригади та так звані «п'ятірки». Як і групи Марігелли, Червоні бригади обрали стилем своєї діяльності міську партизанську війну [2, 255].

Найбільш резонансний теракт Червоних бригад (скоєний спільно з П-2 – терористичною групою Джеллі Лічо під «вивіскою» масонської ложі, яка поставляла «червоним» зброю [2, 145]) - римське захоплення і вбивство колишнього прем'єр-міністра Італії Альдо Моро 16 березня 1978 р. – стало без перебільшення зразком класики тероризму. Тут мало місце все: ретельна попередня розвідка, штучно створена автомобільна пробка, стрімкий напад, вбивство охоронців, захоплення «об'єкта» та, нарешті, швидкий відхід на

завчасно підготовлені позиції [3, 97]. Був врахований точний час початку руху машини Моро з дому, постійність маршрута (поворотних та проміжних точок), невисока скупченість автотранспорту на маршруті, швидкість руху, інтервал, який водії машини Моро мав витримувати з автомобілем, що рухастяся попереду. Як припускають спеціалісти, з боку злочинців в ньому було задіяно не менше п'ятдесяти осіб: десять автоматчиків, вісім водіїв в автомобілях для втечі, загін ар'єргарду з десяти осіб, а також тридцять осіб, які очікували на результат нападу в різних квартирах-схованках. У районі захоплення був блокований телефонний зв'язок. Хибні повідомлення зливою стали надходити до газет, центрального чергового пункту корпусу карабінерів, міністерства юстиції, звісно, з метою масштабної дезорієнтації влади та сил правопорядку. В анонімних дзвінках повідомлялось про перестрілку в одному з районів міста, про вбивство в іншому, про вибух бомби в міському автобусі, про вибуховий пристрій, нібито залишений на місці захоплення в одному з авто, про численні сутички перед школами, які ніколи не відбувались ані до, ані після захоплення А. Моро. Машини злочинців мали прекрасну стартову швидкість, були досить розповсюджені в Італії, попередньо пройшли ретельний технічний догляд та ремонт несправностей. Одна з них була оснащена поліцейською сиреною, інша – справжнім дипломатичним номерним знаком італійського МЗС. Словом, врахування найдрібніших деталей операції свідчило про дуже високий професіоналізм терористів.

Взагалі ж, якщо говорити про конспірацію, то, наприклад, грецька група Рух 17 листопада відрізнялась зовсім не розмахом своєї діяльності («всього» 35 вибухів та 20 жертв за період з 1975 по 1995 рр.), а саме повною таємністю. Назва групі була дана в пам'ять дати 17 листопада 1973 р., коли грецька поліція за підтримки армії жорстоко придушила студентський заколот в Афінському політехнічному університеті. Жоден з членів цього Руху й досі не ідентифікований, не говорячи вже про затримання. Гарантією успіху цього угруповання виступила його малочисельність (10 – 15 осіб), абсолютна відсутність зовнішніх контактів (у тому числі з «колегами» по зброї з інших груп) [3, 109].

Це унікальний приклад в історії світового тероризму, з яким порівняти можна небагато. Наприклад, колумбійська М-19, яка у 1990 р. підписала політичну угоду про припинення вогню, а з 1995 р. ліквідувала військове крило та фактично трансформувалась в політичну партію Демократичний Альянс, продовжує діяти у вигляді залишкових груп з числа елементів, які не погодились з такою «перебудовою». Але, незважаючи на це, склад її керівництва і чисельність залишкових компонентів невідомі й досі.

Інша італійська терористична група, Пріма лінеа («Перша лінія»), діяла в Мілані, Турині, Неаполі, Флоренції напівлегально. Конспірація в умовах підготовки та здійснення операцій змінювалась легальним життям її членів у період «безробіття». Таємні явки і нелегальна діяльність були виключені з практики групи [3, 103].

Члени неофашистського угруповання Кати Італії застосовували тактику попереднього залякування своїх жертв шляхом вислання їм поштою «смертних віроків». МВС Італії нарахувало таких адресатів 223 особи. На зборач членів організації практикувалось співання гімнів часів Б. Мусоліні, читання «Майн Кампф» А. Гітлера. Організація – осередки по 6 осіб (1 – голова та

координатор, 1 – спостерігач та зв'язник, 2 – провокатори, 2 – стрільки та так звані «вишпалити») [3, 137].

ТУРА (Тимчасове угруповання Ірландської Республіканської Армії) очолюється Військовою Радою (з 7 осіб), діє за статутом. З 1977 р. працювали автономні осередки, кожен з яких опрацьовував свою ділянку роботи. Пізніше осередки були замінені мобільними групами (по 3 – 4 чоловіка та одній жінці, яка виконувала роль основного вбивці). У складі ТУРА нараховується 300 – 500 бойовиків і кілька тисяч добровільних помічників (так званий допоміжний корпус) [3, 181].

200 тис. членів турецької Республіканської селянсько-національної партії (з 1965 р. – Партія національної дії) було об'єднано в 1700 загонів по 117 – 118 осіб та молодіжні бойові групи Сірі вовки. Голова організації, Альпарслан Тюркеш («Фюрер»), свого часу прагнув прийти до влади в країні. Бойовик цієї групи Агджа Мехмед Алі 1 лютого 1979 р. вбив відомого журналіста Абді Іпекчі, який розгорнув на сторінках преси кампанію проти тероризму, а також скоїв 13 травня 1981 р. невдалий (за щасливої випадковості) замах на Папу Римського Іоанна Павла II як особу, що символізує «батька» хрестових походів проти ісламу [2, 27; 3, 150].

Що ж стосується тероризму в Північній Америці, то своєрідністю відзначалась терористична діяльність американської організації Везерменів, членами якої були люди переважно наркозалежні. Вони завчасно повідомляли поліції місце та час підготовлених терактів, внаслідок чого, на щастя, було запобігано багатьом небажаним людським жертв та матеріальних збитків [3, 119].

Інше американське терористичне угруповання – Цивільна міліція – діялокувалась у штаті Мічіган; 12 тис. членів організації було поділено на чотири групи (дивізії) за територіальним принципом, на бригади, стрількові взводи та допоміжні підрозділи [3, 155].

Ку-клукс-клановці пропагандували перевагу білих над темношкірими, євреями та іншими національними меншинами (пізніше до числа таких «ізгоїв» віднесли католиків, дарвіністів, пацифістів і членів профсоюзів). Це формування було заборонене ще в 1869 р. (у 1871 р. спеціально «під» нього було прийнято відповідний закон США) та під тією ж назвою відроджувалось в 1915 і 1946 рр. Його прибічники організовували нічні напади, одягаючись в білі балахони з капюшоном та тим самим прагнучи викликати у жертв містичний страх перед духом помсти. Символом ку-клукс-клана був хрест у вогні. Організація також називалась Невидима імперія Півдня. На чолі її стояв Великий маг. Чисельність групи складала 6,5 тис. осіб, поділених на невеликі незалежні групи. У звичайному житті основна маса членів ККК – дрібні службовці та торговці [3, 153].

На увагу науковців заслуговує і азіатський тероризм. Крім вищезгаданої японської Червоної Армії, з загального ряду потрібно виділити організацію Тигрів звільнення Таміл Глама (Індія, Шрі-Ланка). Члени цієї терористичної організації смертників відрізняються радикальними методами боротьби та крайнім фанатизмом. Чисельність – до 10 тис. осіб, які у випадку провалу до половини не здаються, кінчають з життям самогубством. Організація має широку мережу «тіньових» інформаторів, не гдуючи нападами на стратегічно безперспективні і неохоронювані об'єкти, бо головна її мета – знищувати

сингальців - представників ворожої тамілам етнічної громади. За останні 20 років офіційно й достовірно стали відомими більше 500 камікадзе, які скоїли близько 350 терактів, причому більшість з них – саме прі-ланкійські «тигри», на рахунок яких, зокрема, вбивство прем'єр-міністра Індії Раджива Ганді в 1991 р. [8, 138]. В цьому аспекті їхня «боротьба» з сингальською більшістю населення Шрі-Ланки доволі успішна.

Особливе становище у своєрідній «ієрархії» азіатських терористів займає арабський тероризм. Основна проблема тут полягає в площині невірному розуміння його ідейного підґрунтя. Недопустимо ототожнювати тероризм з фундаменталізмом. Фундаменталісти як такі прагнуть до захисту «святого минулого» своєї землі (наприклад, ісламські фундаменталісти закликають повернутися до першоджерел своєї релігії) і нічого спільного з терористами не мають. Ідею фундаменталістського руху можна порівняти з настроями середньовічної Європи епохи Відродження, коли мислителі закликали якнайшвидше повернутися до ідеалів античного минулого. Тому побоюватися треба лише радикального фундаменталізму, який дійсно наднебезпечний у «виконанні» арабів-фанатиків внаслідок, як правило, свідомого надання окремим положенням Корану невластивого їм змісту, використання відірваних з контексту фраз в якості ідеологічного обґрунтування своєї політики та маніпулювання масами. Окрім того, арабське слово «джихад» також означає зовсім не сумнозвісну «священну війну проти гурів». Буквально це слово тлумачиться як «найвище зусилля» - щодо захисту своєї віри, її розповсюдження, що виключно в інтерпретації радикальної гілки ісламу передбачає збройну боротьбу з представниками інших релігій [4, 41].

До питання про жорстокість терористів. Увесь світ бачив жахливі кадри загибелі літаків з сотнями пасажирів при повітряній атаці терористів на Нью-Йорк та Вашингтон 11 вересня 2001 р. Дехто навіть чув про невдачу спроби бойовиків з ісламської GIA в 1994 р. протаранити захопленим пасажирським літаком з 27 тоннами палива на борту Ейфелеву вежу [2, 505]. Однак цікаво, що ідея використати звичайні літаки в якості тарана з'явилася зовсім не у головних дійових осіб згаданих подій. За невідтвердженими даними, подібні дії планував організувати Гітлер стосовно Англії та Америки [1, 265]. Таким чином, діючи за принципом «мета виправдовує засоби», держави, які вважали або вважали себе демократичними, практично нічим не відрізняються від терористів по той бік «барикад».

Сьогодні терористи набагато тактично грамотніші, ніж раніше. Нерідко вони дезінформують поліцію про місце вибуху закладеної бомби, одночасно розташовуючи свої «машинки з пекла» на шляху руху людей, яких евакуює поліція за їхнім дзвінком. Наприклад, саме так відбулось в серпні 1998 р. в місті Ома (Ольстер, Північна Ірландія) [3, 177]. Крім того, в пошані у терористів і тактика «відволікання», коли здійснюється показова підготовка до атаки на один об'єкт, а після привернення туди уваги та силових ресурсів поліції наноситься несподіваний удар по іншому об'єкту, який на той момент вже залишився без належної охорони [3, 180].

Щоб не втратити прибутковий «бізнес», терористи нерідко навмисно зривають мирні переговори. Так, ТУІРА в лютому 1996 р. в самому розпалі переговорів між урядами Лондона та Дубліна, присвячених проблемам Ольстера, організувала вибух, заявивши, що в односторонньому порядку вихо-

дить з режиму припинення вогню, який діяв з 31 серпня 1994 р. [3, 185].

Дуже часто терористи намагаються сформувати у захоплених заручників так званий «стокгольмський синдром»: прагнуть створити образ вихованої і культурної особи, вимушеної йти життям із зброєю в руках, не бажаючи застосовувати насилля, якщо тільки її до цього не примусить влада, що не бажає задовольнити її прихильні (у порівнянні з ціною життя заручника) вимоги, а іноді навіть не йде на переговори. Зрештою у заручника створюється стійке враження, що його доля не цікавить владу, що, у свою чергу, викликає у нього обурення і, на противагу, - симпатію до «бідних» терористів.

На цьому явищі хотілось би зупинитися більш детально.

Воно отримало свій формальний початок 23 серпня 1973 р., коли швед Ян Ерік Ульссон захопив в банку «Sveriges Kreditbank», в центрі Стокгольма (звідси і термін, введений криміналістом Нільсом Біджеротом, який уперше детально дослідив синдром на практиці), чотирьох заручників. Він зажадав, щоб доставили з тюрми його знайомого Кларка Улофссона, а також зброю, гроші, бронезилети та авто. Перші симптоми вивченого пізніше «синдрому заручника» виявились майже одразу. Одна з захоплених жінок почала умолювати поліцію не штурмувати банк і сказала, що вона довіряє терористам, які обіцяли не чіпати полонених. На другий день терорист подзвонив прем'єр-міністру Улофу Пальме, погрожуючи вбити всіх заручників, якщо його вимоги не будуть виконані. Наступний дзвінок прем'єру був вже від заручниці, яка почала лякати Пальме за зволікання і вимагала відпустити злочинців і заручників. Ще напередодні багато хто із захоплених дзвонив і запевняв, що терористів можна і треба зрозуміти.

Після звільнення заручниці вчинили скандал, не бажаючи розлучатися і звертаючись з проханням не робити боляче їхнім новим «друзям». Вони заявляли, що весь цей час набагато більше боялись штурму поліції. При цьому багато звільнених розхвалювали терористів, називали їх ввічливими та освіченими людьми. Більше того, після звільнення вони стали збирати кошти на адвокатів для своїх захоплювачів. У підсумку виправданні за відсутністю прямих доказів Улофссон на свободі зустрівся з однією із своїх колишніх «підопічних» і вони почали дружити сім'ями. Улссон же за тратами отримував багато захоплених листів від жінок, а після відбування покарання, за чутками, одружився з однією із своїх шанувальниць [5, 120].

Щодо останніх подій - стокгольмський синдром виявився при захопленні чеченськими бойовиками Театрального центру на Дубровці в Москві 23 жовтня 2002 р. Багато заручників дзвонили і говорили, що терористів можна і треба зрозуміти, а також просили президента Росії В. Путіна припинити війну в Чечні і вивести звідти федеральні війська, зробивши це найважливішою заручкою врятування їхніх життів. Навіть коли розстрілювали когось із заручників, психологічний рефлекс егоїзму домінував над рештою. Люди, які залишилися живими, при стресі, як правило, абстрагуються від приречених. Як заявила одна із заручниць, якщо терористи вб'ють кілька заручників, все одно треба виконувати їхні вимоги, адже у них в Чечні йде війна, а російська влада має усвідомлювати, що це – її вина. Дехто говорив, що терористи поводяться дуже коректно, не тільки не б'ють заручників, а навіть не кричать на них, дають дітям воду і солодощі. Ці заручники і після закінчення операції співчували злочинцям, захищали їх і виправдовували, стверджуючи, що

загибель кожного десятого заручника в результаті штурму будівлі лежить на совісті виключно непрофесійної групи захоплення та керівників усією операцією [2, 94].

Не обговорюючи політичну складову слів таких людей, зупинимося на психологічній природі даного синдрому, на яку терористи в таких випадках й розраховують. Подібна дивна, на перший погляд, поведінка заручників пов'язана з принципом психологічного захисту, коли підсвідомо в особистості заручника ставить завдання: не допустити повторення цієї психологічної травми. Заручник несвідомо відчуває, що злочинець не буде шкодити жертві, якщо їхні дії будуть спільними і, відповідно, позитивно сприймаються самим злочинцем. І тоді ми отримуємо два варіанти розвитку подій: або важку соціальну фобію, викликану сильним стресом і наступною глибокою депресією (при звичайному, стандартному ставленні заручника до терориста), або таку реакцію ірраціональної симпатії до терориста, викликану стихійним емоціональним зв'язком між ними. У даному випадку заручники, об'єднані із злочинцями спільним відчуттям страху і жаху (причини яких у кожного різні), не маючи альтернативи, починають ідентифікувати себе із захоплювачами та в пошуках підтримки і порятунку переймаються їхніми цінностями. Цей варіант набагато надійніше з точки зору збереження психологічного здоров'я заручника, бо виключає повторення ситуації в принципі («а зараз я цим пишаюсь») [5, 193].

Така тактика терористів часто давала досить відчутні результати: заручники «здавали» захоплювачам спецназівців при тасмному штурмі, повертали зброю проти поліцейських, ховали терориста в своєму оточенні (в натовпі заручників) і не видавали його поліції або навіть впливалися до лав їхнього терористичного угруповання. Так, наприклад, відбулось з Патріцією Херст, онукою американського газетного магната Уільяма Рендольфа Херста, яка невдовзі після її викрадення в 1974 р. бійцями Симбйоністської Визвольної Армії з банальною метою (отримання викупу) заявила, що переходить до лав своїх викрадачів [3, 48; 2, 482].

Таким чином, в результаті проведеного аналізу можна дійти наступних висновків:

1. Поряд із схожими рисами, у діяльності терористів різних континентів відзначаються певні відмінності, індивідуальні ознаки. В основному вони обумовлюються специфікою регіону та найгострішими проблемами, які не втрачають тут актуальності десятиріччями. В Латинській Америці це - бідність народу та політична нестабільність, в Америці - зовнішня політика держави та так зване «питання афроамериканців», в Азії - етнічні конфлікти або культове протистояння з проамериканським Заходом. Для Латинської Америки характерна партизанська війна за підтримки населення, силове прикриття терористами наркотрафіку та іноді злиття терористичних угруповань з політичної системою держави. Європейські терористи відрізняються чіткою організаційною побудовою своїх груп і розподілом повноважень серед членів, високим рівнем конспірації. Тероризм в Азії та, зокрема, на Близькому Сході, - це, перш за все, крайній фанатизм членів, етнічна нетерпимість, позиціонування себе у якості «жертв режиму» та постійні спроби харизматичних терористів прийти до влади в країні шляхом трансформації «ідеологічної»

тілки своєї групи у легальну політичну партію.

2. Характерною тактикою тероризму у цілому є удари по загальнодоступних місцях і транспортних засобах, вбивства службовців, суддів чи керівників держав (тобто людей, які займають публічні посади та відповідають за розподіл ресурсів), акти саботажу проти господарських підприємств та інфраструктури. За статистикою, 90 % терактів - це вибухи бомб, обстріли і збройні напади. Решта 10 % припадає на викрадення людей, захоплення заручників чи літаків, шкідництво [2, 3].

3. Стратегічна мета тероризму полягає не в отриманні підтримки суспільства, громадськості, а в тому, щоб примусити «ворогів» прийняти свої вимоги під загрозою терору.

Необхідно підкреслити, що описані в статті приклади наведені пунктирно, вибірково і не можуть характеризувати явище тероризму комплексно, бо існують ще сотні терористичних формувань і тисячі терористів, яким з дослідницькою метою можна і треба присвячувати цілі наукові праці. Відповідно, є багато тисяч організаційних, тактичних, стратегічних нюансів діяльності таких злочинних утворень, навіть стислий опис чи перелік яких неможливо увести в межі цієї статті. Проте саме на таких практичних прикладах усвідомлюється глобальний, загальносвітовий і тому смертельно небезпечний для кожної людини на Землі характер тероризму, всебічному вивченню та протидії якому зобов'язані присвятити себе компетентні держструктури. Саме в цьому - ключ до успішної з ним боротьби.

Література

1. Андрієнко В.Г. Світовий тероризм: віхи історії. // *Правова держава*. - 2005. - № 8. - С. 261 - 267.
2. Вагман И.Я., Ильченко А.П., Евминова С.П. 50 знаменитых террористов. - Харьков: Фолио, 2005. - 511 с.
3. Кожушко Е.П. Современный терроризм: Анализ основных направлений. / Под общ. ред. А.Е. Тараса. - Мн.: Харвест, 2000. - 448 с.
4. Мирский Г.И. Дракон встаёт на дыбы // *Мировая экономика и международные отношения*. - 2002. - № 3. - С. 39 - 45.
5. Почебут Л.Г. Социальная психология толпы. - С.-П., 2004. - 275 с.
6. Трєбин М.П. Терроризм в XXI веке. / Под общ. ред. А.Е. Тараса. - Минск: Харвест, 2003. - 618 с.
7. Уоддис Д. «Новые» теорети революции: критический анализ взглядов Ф. Фанона, Р. Дебре, Г. Маркузе. / Под общ. ред. Ю.А. Красина. - М.: Прогресс, 1975. - 521 с.
8. Хроника Апокалипсиса // *GEO*. - 2002. - № 9. - 164 с.

В.Г. Поляновский

*Одесский Национальный университет им. И.И. Мечникова,
кафедра уголовного права, уголовного процесса и криминалистики,
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина*

**ОРГАНИЗАЦИЯ, ТАКТИКА
И СТРАТЕГИЯ НЕОТЕРРОРИЗМА: XX – XXI ВВ.**

РЕЗЮМЕ

Совершенно очевидно, что выборочно приведёнными примерами невозможно дать комплексную оценку террористической деятельности. Однако даже немногие приведённые, «точечные» примеры дают ясное представление о той ужасной опасности, которую для всего мира представляет терроризм. В настоящей статье акцент сделан на том, что только в результате кропотливого изучения всех связанных с ним нюансов можно достичь реальных успехов в противостоянии мировому терроризму.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: *терроризм, фундаментализм, герилья, террористическая группировка, конспирация, Красные бригады, стокгольмский синдром.*